

eum servabant ritum velandi Ostensorium, donec tempus instaret deferendi Sacramentum in solemnibus Processione. Forte etiam nondum universalis mos invaluerat illud exponendi in throno sub baldachino. Nam sub finem saeculi decimi sexti et sequentis initium, quando dispositi fuere *rituales Libri*, adhuc reliquiae supererant antiqui moris. Paulo ante prodierat *Instructio S. Caroli Borromaei* pro Oratione quadraginta horarum, quae datam habet 27. Junii 1577, et inter alias servandas regulas hanc habet: „Per far questa Orazione il Santissimo Sacramento si collochi sopra l'Altare maggiore, e fuori del Tabernacolo maggiore con un velo di seta, che cuopra il Tabernacolo piccolo, che ha dentro il Santissimo Sacramento, e sia tanto lungo, che faccia due ali dalle parti fino alli due corni dell'Altare, l'uno dall'Evangelo, e l'altro dall'Epistola.“ Eo igitur aevo disciplinam Ecclesiarum fuisse, haec regula ostendit, collocandi Sacramentum in publicis expositionibus non in eminentiori loco sub umbella, sed in medio Altaris extra Tabernaculum majus: aequum igitur erat, ut velum ad illud tegendum adhiberetur loco umbellae. *Ritualis Romani* extensor praefatam regulam prae oculis habens eam sequi opportunum duxit, ratus, non decere vel ad breve tempus permanere Sacramentum in Altari sine velo. Quamquam ex varietate, quae inter *Caeremoniale Episcoporum et Rituale Romanum* intercedit, argumentum sumimus, quo statui posse videtur sub saeculi decimi sexti finem et sequentis initium, antiquum morem immutari coepisse, sed non universaliter. Quamobrem *caeremonialis Liber*, qui majoribus Ecclesiis inservire debet, velum, quo tegatur Ostensorium, non memorat, quia in Cathedralibus et Collegiatis alia jam consuetudo inducta

fuerat: *Rituale* vero pro Parochialibus aliisque minoribus Ecclesiis adornatum secus habet, quia hae adhuc vestigium aliquod retinebant antiqui moris. Atque haec expeditior via mihi videtur conciliandi simul *Caeremoniale* cum *Rituale*, quamquam in utroque non de expositionibus res sit, sed de Processione in solemnibus Festo Sanctissimi Corporis Christi. Temporis tamen successu universalis evasit praxis *Caeremoniali* conformis et modo nunquam Sacramentum velo tegitur, nisi in expositionibus illis, quae fiunt ex causa privata, scilicet pro Infirmo vel particulari aliqua necessitate. De hoc tamen inferius.

10. Quaecumque tamen sit *Rubricae Ritualis* vis, ea limitatur ad unum Festum Sanctissimi Corporis Christi, neque extendi decet ad solemnem expositionem faciendam pro Oratione quadraginta horarum aut alias, quae fiunt, praecedente Missa, qua consecratur Hostia in Ostensorio collocanda. In his tenenda est *Clementina Instructio*, quae concordat cum *Caeremoniali Episcoporum*, nec ullum relinquit dubitandi locum, dummodo integer contextus consideretur et omnia simul conferantur. Nam si Celebrans ab Altari secedens Pluviale assumit, incensum imponit in duobus Thuribulis statimque ad Altare revertitur, ubi genuflexus cum Ministris, sine mora thurificat Sacramentum, hoc certe detectum esse debet. At quando et a quo remotum fuit velum? *Instructio* equidem indicasset cum tempus tum Ministrum, a quo tegendum foret, si juxta *Ritualis Rubricam* velo tegi debisset Ostensorium, dum a Diacono in medio Altaris fuit collocatum. Atqui *Instructio* silet et ne memorat quidem *Ritualis Rubricam*: liberum mihi est contra *Cavalerii* opinionem existimare, quod standum sit *Instructionis* dispositioni, quin servari debeat

regula *Ritualis* de Festo Corporis, quam eadem *Instructio* non praescribit. Quod si aliquis sit, qui adhuc dubitet, optimam legum interpretem consuetudinem consulat et prae oculis habeat. Porro haec conformis est *Caeremoniali Episcoporum et Instructioni*, non autem *Ritualis Rubricae*. Siquidem in omnibus Patriarchalibus aliisque majoribus Urbis Ecclesiis nullo velo tegitur Ostensorium, sed posteaquam a Diacono in medio Altaris fuit collocatum, apertum ibi manet usque ad finem Missae, in qua propterea servatur ritus conveniens Sacramento exposito.

11. Sed de hac quaestione jam satis. Caeterae hujus sanctionis partes explanandae modo sunt. Itaque, expleta Missa, Sacerdos pergat ad Altaris medium et una cum Ministris genuflectit unico genu sine capitis inclinatione, et omnes descendunt per gradus laterales Epistolae in planum et progrediuntur usque ad abacum, ubi Celebrans deponit Casulam et Manipulum et assumit Pluviale ejusdem coloris, qui fuerat in Missa adhibitus; sacri Ministri pariter deponunt Manipulum, sed retinent Dalmaticam et Tunicellam vel Planetas plicatas, si his pro ratione Officii currentis utendum fuerat. Accedunt illuc Acolythes cum duobus Thuribulis et ibi adhuc permanens Celebrans cum Ministris, priusquam ad Altare redeat thus imponat absque benedictione, Diacono ministrante naviculum sine osculis et Subdiacono elevante fimbriam dexteram Pluvialis. Duo adhibentur Thuribula ratione Processionis; secus namque in aliis sacris functionibus et in hac etiam, si ex Superiorum permissu Processio non fiat, unius tantummodo probatur usus. Imposito thure, Celebrans, junctis manibus, demissis oculis, aperto capite, medius inter Sacros Ministros elevantes hinc inde fimbrias

Pluvialis revertitur per planum Presbyterii ad Altare et ante infimum gradum, omnes genuflectunt utroque genu cum profunda capitis inclinatione, mox surgunt iterumque genuflectunt non in plano, sed in infimo gradu Altaris.

12. Dixi, in infimo gradu Altaris; sed in hoc assignando non omnes conveniunt Auctores. Juxta sententiam *Bauldry de Feria V. in Coena Domini lib. 4. cap. 9. art. 3. et cap. 16. de Festo Corporis Christi art. 3. et Caeremoniale Monastic. cap. 14. §. 2. num. 12.* tam Sacerdos quam Ministri ascendere debent ad secundum gradum et in ora suppedanei genuflectere ac tantisper orare: *Castaldus lib. 2. sect. 10. cap. 2. num. 5.* existimat, Celebrantem in infimo gradu Altaris genuflectere debere, Ministros vero in plano Presbyterii; videtur in hanc venisse opinionem *P. Meratus part. 2. tit. 14. num. 3.*, qui ad eam tuendam affert exemplum Basilicarum Urbis: in hoc tamen errat, quemadmodum etiam immediate post, inquit, secus ac *Instructio* jubet: „Celebrans erectus et stans ante praedictos gradus Altaris imponit incensum in duo Thuribula.“ Porro ea sententia, quae magis convenit et praxi Basilicarum Urbis comprobatur, illorum est, qui volunt, Celebrantem aequae ac Ministros genuflectere et tantisper orare debere in infimo gradu Altaris, quod et conforme est *Instructioni*, quae, licet hic sileat, agens postea de Missa pro repositione, notat §. 20: „Il Celebrante prenderà il Piviale, e genufletterà colli Ministri avanti il Santissimo Sacramento sull' infimo grado dell' Altare.“ Hujusmodi usus magis arridet, quod si alius aliqua in Ecclesia servetur, juxta diversas praefatorum Auctorum sententias, eum non omnino reprobandum censerem, dum nulla expressa lex est, quae unum potius,

quam alterum modum praescribat, neque in hac re varietas ritus essentiam tangit, quae salva est vel in infimo vel in altero Altaris gradu Celebrans genuflectat.

13. Quicumque igitur servetur modus, brevissima facta Oratione vel in infimo vel in altero gradu Altaris, non est iterum ponendum incensum in Thuribulis, secus ac praeter *Meratum*, alii etiam Rubricistae perperam praescribunt, cum jam impositum fuerit priusquam Celebrans cum Ministris ad Altare rediret; sed Diaconus tradet sine osculis Thuribulum Celebranti, qui ter incensabit Sacramentum cum profunda capitis inclinatione ante et post, quod etiam praestabunt Ministri, qui interim elevabunt anteriores partes *Pluvialis*. Peracta incensatione Diaconus acceptum sine osculis a Celebrante Thuribulum tradet Thuriferario, qui et alter ejus socius remanebunt genuflexi in plano Presbyterii, abstinentes ab incensatione Sacramenti, quod in Processione tantum thurificabunt. Haec regula conformis est *Rubricae Caeremonialis Episcoporum lib. 2. cap. 33. num. 19.*, ubi legitur: „Interim accedent ad Episcopum duo Acolythi cum duobus Thuribulis, et, ministrante naviculam Presbytero assistente, imponet thus in praedictis duobus Thuribulis, quo facto, accedet ad Altare, ubi . . . accepto a manibus praedicti Presbyteri assistentis uno ex duobus Thuribulis, thurificabit triplici ductu SSimum Sacramentum.“ Ex quo patet, non esse iterum ponendum thus in Thuribulum, postquam ab Episcopo impositum fuit in sua sede, a celebrante Sacerdote prope abacum.

14. Deinde Subdiaconus, ut plerique volunt, vel Diaconus, ut *Rubrica Ritualis* habet titulum *de Processione in Festo Corporis Christi*, oblongum ac decens velum circumponit scapulis

Celebrantis, et super brachia et manus ejusdem expandit et, si opus est, ad pectus adnectat, vel spinulis retro vel sericis funiculis ante, ne decidat. Mox Celebrans erigit se cum Ministris et usque ad superiorem gradum Altaris ascendit et in suppedaneo remanet genuflexus cum Subdiacono; *Diaconus* vero procedit usque ad Altare, ubi, facta genuflectione, accipit *Ostensorium* ambabus manibus et vertens se illud tenens, imagine Crucifixi, quae est in Hostia, ad se versa, illud tradet Celebranti eodem modo, ita ut in tota Processione praedicta Imago non respiciat Celebrantem, sed populum, qui adest in Ecclesia ac in via, per quam est incedendum. Tradit autem illud Diaconus stans et Celebrans recipit genuflexus manibus velo cooperitis, statimque surgit et Diaconus in eodem, in quo est, loco genuflectit, Sacramentum momento adorans, ac sine mora se erigens, accedit ad dexteram Celebrantis, qui, eodem Diacono et Subdiacono elevantibus *Pluvialis* fimbrias, ascendit ad planum suppedanei, ubi cum iisdem Ministris vertit se ad populum, Ministri vero se simul vertendo teneant proprium locum, ita ut a dexteris Diaconus, a sinistris Subdiaconus elevant *Pluvialis* fimbrias.

15. *Simulac Celebrans*, accepto e manibus Diaconi Sacramento, surgit et se ad populum convertit, *Cantores incipient* canere hymnum *Pange lingua etc.* Instructio concordat adamsim cum *Caeremoniali Episcoporum lib. 2. cap. 83. num. 20.*, ubi legitur: „Tunc Cantores incipient hymnum *Pange lingua gloriosi etc.* et Episcopus cum SSmo. Sacramento surget et Diaconi assistentes hinc inde fimbrias anteriores *Pluvialis* elevabunt etc.“ Aliquantulum discordare videtur *Rituale Romanum loc. cit.*, ubi haec habetur Rubrica: „dum vero Sacerdos

discedit ab Altari, Clerus vel Sacerdos cantare incipit sequentem hymnum *Pange lingua etc.*; revera tamen non discordat, sed suggerit modum, qui teneri et variari potest juxta locorum et personarum diversas circumstantias. Cum enim *Liber ritualis* nedum regulas tradat pro Ecclesiis majoribus, quibus satis consultum est per *Caeremoniale Episcoporum*, verum et praecipue pro Ecclesiis minoribus, quae plerumque Clero non abundant, bene stat, quod methodum praescribat in istis servandam. Non enim ita est intelligenda *Rubrica illa*, quasi indiscriminatim liberum sit primum Hymni versum a Clero vel Sacerdote celebrante intonari; verum cum distinctione, ita ut in Ecclesiis, quae Clero abundant, intonatio fiat a Clero, id est a Cantoribus, Clero respondente; secus enim, si universus Clerus, qui interest, hymnum intonet, id tumultuarie fieret et magna cum vocum dissonantia, quod in sacris actionibus maxime dedecet et est omnino vitandum. In hoc *Rituale Caeremoniale* concordat. Sed quoniam consulendum est aliis etiam Ecclesiis, idcirco *Rubrica* ea utitur disjunctiva: *vel Sacerdos*. Siquidem ibi agitur de solemnibus Processionibus in Festo Corporis Christi, quae fit meliori, quo potest modo in parvis etiam oppidulis et Ecclesiasticis ruralibus, in quibus Clerus vel omnino deficit vel est sane modicus, qui vix sufficit pro ministerio Altaris. In his maxime congruit, ut *Hymni intonatio fiat per Celebrantem*, qui etiam per Processionis tractum, adjuvantibus Ministris, cantare poterit. Non desunt namque loca, in quibus vel nullus vel pauci admodum sunt, qui Gregorianum cantum vel tonos hymnorum calleant, atque vix quod audiunt repetunt; unde si Sacerdos sileret, aliquando vel nemo caneret vel inordinate et extra tonum

boatus omnes ederent. Ita *Cavalerius loc. cit. num. 9.* Forte etiam hisce in locis satius esset hymnos et psalmos voce tantillum elata recitare, quam canere. Extra hujusmodi Ecclesias et ubi sufficiens adest Clerus, Sacerdos nec intonabit hymnum nec in Processione cantabit, sed submissa voce, ut *Caeremoniale Episcoporum et Instructio* mandant, una cum Ministris Psalmos et Hymnos recitabit. Erunt autem Hymni ex Officio SSmi. Sacramenti, Psalmi vero, qui memoria retinentur, sed praecipue qui nos erigunt ad effundendum laudes et gratiarum actiones. Veruntamen cum *Rubrica tam Caeremonialis quam Ritualis*, necnon praesens *Instructio* hac in parte directionem potius praebent, quam praecceptum; haud reprobandum censerem, si in aliqua etiam ex majoribus Ecclesiis consuetudo vigeret intonandi per Celebrantem Hymnum *Pange lingua etc.*, prosequentibus Cantoribus et Clero.

16. Recte *Cavalerius* ad hunc locum *num. 8.* verbis illis insistens: „Principiandosi poi dai Cantori l'inno *Pange lingua etc.*, s'incamminerà sotto il baldachino etc.“ carpit usum nonnullarum Ecclesiarum, in quibus Celebrans stat in suppedaneo Altaris per totam primam stropham praedicti Hymni et nonnisi eadem terminata descendit, supponens se baldachino. Recte, inquam; advertas tamen quandoque haud posse aliter fieri. Puta, si cunctandum sit, donec incesserint omnes, qui Processionem componunt, quod praesertim accidit in Basilicis, ubi Clerus sistit in stallis, donec Celebrans se vertit ad Populum cum Sacramento; tunc primum ex ordine Clerus ex stallis discedens genuflectit, et supplex instruit agmen, quod claudit Sacerdos Sacramentum deferens, qui interim necessario debet in suppedaneo Altaris permanere, etsi Cantores

prosequantur primam hymni stropham. Quamquam et posset, ut alicubi fit, differri intonationem, donec Sacerdos, ab Altari descendens, pergat ad paratum baldachinum. Sed cum id ad actionis essentiam non pertineat; servandas esse censeo particulares Ecclesiarum consuetudines.

17. Itaque Celebrans supplicatione instructa, praecedentibus Acolythis cum Thuribus fumigantibus, descendit ab Altare comitatus a sacris Ministris fimbrias Pluvialis sustentibus, tectus *umbella coloris albi*, et pergit ad baldachinum, sub quo iter prosequitur. Equidem *umbellae* non meminit nostra *Instructio* nec etiam *Caeremoniale Episcoporum*, ubi baldachini tantum fit mentio; sed *Rituale Romanum umbellam* memorat, non baldachinum: *inde descendit sub umbella*. Verum baldachinum et umbella promiscua sunt nomina. *Macri in suo Hiero-lexico litt. B. Baldachinum: conopaeum seu umbella, quae ad tegendum Tabernaculum et Altare et ejusdem Sacramentum per viam una cum Sacerdote illud ferente inservit; Ducangius in suo Glossario: baldachinus sumitur crebro pro umbraculo seu umbella; et Caeremoniale Romanum lib. 1. tit. 2.: Portant umbraculum hastilibus octo sustentatum, quod hodie baldachinum appellant.* Modo tamen baldachinum et umbella duas res distinctas significant, quamvis pro diversitate locorum et circumstantiarum eidem usui inserviant. Hinc facile componuntur *Caeremoniale, Rituale* et nostra *Instructio*. Certum est, quod Sacramentum in Processione sub baldachino deferri debet et sub umbella in subsidium, ut cum festinanter deferretur ad infirmos, aut asportari debet per vias angustas. In nostro autem casu *umbella*, cujus meminit *Rituale*, non deservit pro Processione, sed pro descensu Sacerdotis ab Altari

usque ad *Baldachinum*, unde textus: *inde descendit sub umbella*. Cum enim baldachinum non nisi cum maxima difficultate et incommodo ad Altare usque inferri valeat et exporrigi, ideo *Rituale*, quod est pro Ecclesiis majoribus et minoribus, vel satis amplae hae sint vel nimis angustae, et subsidium vocant *umbellam*, ne per spatium, quod intercedit ab Altari ad baldachinum, Sacramentum absque tegminis honore deferatur. *Caeremoniale* vero, cui adhaeret *Instructio*, baldachinum memorat, non *umbellam*, forte quia minus incommodi et difficultatis habet ejusdem delatio proxime ad Altare in Cathedralibus et majoribus Ecclesiis, quibus praecipue praefatum *Caeremoniale* inservire debet. Quod si talis sit harum structura, ut nequeat deferri intra Presbyterium, *umbella* erit adhibenda. Notat hic *Cavalerius*, quod, attento *Caeremonialis et Instructionis* silentio, excusari fortasse valent Ecclesiae, quae per breve illud spatium *umbellam* non adhibent. Fortasse id accidit extra Urbem; Romae quippe, vel res sit de Expositionibus vel de Processionibus in solemnitate SSmi. Corporis Christi, semper et ubique praeter baldachinum, proxime ad Sacramentum in promptu est *umbella*, quae ad tegendum Sacramentum adhibetur, si prae loci angustia deserendum est baldachinum.

18. Quae notata sunt, fieri debent, ut monet *Instructio*, *sul fine della Processione*, id est postquam Processio fuerit ordinata, claudenda a Celebrante Sacramentum deferente. Processio autem, ne ejus dispositio moram injicial, *si principierà anticipatamente, fatta l'elevazione del Santissimo, o prima, seconda che sarà più, o meno numerosa. Decet, ut instruat Processio, priusquam Celebrans, accepto e manibus Diaconi Sacramento, se ad populum convertat ad supplicationem*

claudendam processurus, ne cogatur diu in Altaris suppedaneo immorari. Verum non video, curam vix Consecratione peracta vel etiam antea instrui Processio debeat. Id fit expedite, etsi cum Clero saeculari vel regulari aliqua conveniat laicorum Sodalitas. Sed quoniam omnibus casibus prospiciendum erat, recte idcirco *Instructio* indefinite jubet, ut ordinetur Processio vel peracta Consecratione vel etiam antea, si cpus fuerit, idque postulet interessentium frequentia. Dum pro Oratione quadraginta horarum exponendum est Sacramentum in Basilica Lateranensi, Instructionis monitum est necessarium, quia Processioni interesse debent, praeter Clerum et Sodalitatem Laicorum, etiam Ordines Regularium. Ni autem propere instrueretur Processio, in qua omnes suum ordinem quoad locum servare debent, magna orietur confusio. Ita etiam aliis in Ecclesiis, in quibus, praeter Sodalitatem et Clerum, famuli plures et familiares Cardinalium et Procerum conveniunt cum intortitiis, qui ex ordine sunt disponendi, ne oriantur jurgia et contentiones, prout hos inter, ni provide consultum sit, saepenumero accidit. In his bene est, ut cito instruat Processio, in aliis Ecclesiis, ubi pauci eam componunt, satis est, ut fiat prope Missae finem vel etiam ea expleta. Nostra autem *Instructio* regulam desumpsit ex *Caeremoniali Episcoporum lib. 2. cap. 33. num. 16.*, ubi legitur: „Elevato Santissimo Sacramento vel etiam ante, si opus erit, junior Magister caeremoniarum curabit, ut Processio secundum ordinem . . . dirigatur et procedat.“ Quae tamen *Caeremonialis* regula pro solemnissima supplicatione in Festo Sanctissimi Corporis Christi necessaria omnino est, in qua magna est diversorum Ordinum interessentium copia.

19. Pertinent haec ad ritum servandum, si post Missam, priusquam Sacramentum exponatur solemniter in throno, *processionaliter circumferendum sit*, ut jubet *Instructio*. *Eaedem porro regulae tenendae sunt in aliis expositionibus, quae fiunt cum Romae tum alibi immediate post Missam cum Processione. Quatenus vero extra Romam, fiat expositio quadraginta horarum cum praecedenti Missa, sed sine Processione*; et ita etiam Romae quandoque Praesides, validis concurrentibus circumstantiis, fieri permittant; nihil variandum est usque ad finem Missae, sed eadem servanda est methodus, quam supra exposuimus. Diversus tamen in reliquis erit modus. Siquidem depositis Manipulis et Pluviale per Celebrantem assumpto, non erit ad abacum imponendum incensum in duobus thuribus: nam cessante Processionis motivo, cessat etiam eorumdem usus; unum tantum erit opportuno tempore adhibendum. Sacerdos cum Ministris accedet ad Altare ac praemissa genuflexione in plano, erectus postea in infimo gradu permanebit vel in secundo, si ita exigat Ecclesiae consuetudo, ut supra dictum est. Surget interim Diaconus, factisque debitis genuflexionibus, Sacramentum sumet, quod in medio Altaris situm est et in throno ad id parato reverenter collocabit, mox descendet, et facta genuflexione in suppedaneo unico genu, redibit ad dexteram Celebrantis. Caetera servabuntur, quae ad §. 24. explicabimus.

20. Dubium tamen hic occurrit: num hoc in casu thurificandum sit Sacramentum, dum cantatur Hymni stropham: *Genitori, genitoque etc.*, vel etiam priusquam removeatur ab Altari et collocetur in throno? Nemo est, quod sciam, qui dubium hoc sibi proponat et solvat; si meum, qualiscum-

que sit, sensum promere liceat, censerem imponendum esse incensum in thuribulum, postquam Celebrans ad Altare reversus fuerit et momento genuflexus in infimo gradu Sacramentum adoraverit, sine benedictione et sine osculis, et adolendum triplici ductu Sacramentum adhuc in medio Altaris positum, quo sub umbella fidelium venerationi a Diacono exposito, cantabitur Hymnus *Pange lingua etc.* et ad versum *Genitori genitroque etc.* imposito iterum thure, denuo Celebrans illud thurificabit, quo facto *Cantores intonabunt Litanias*, veluti praescribit *Instructio*. Ita faciendum arbitror in hujusmodi casu saltem Romae, ut, etiamsi non fiat Processio, meliori tamen, quo poterit, modo servetur forma *Instructionis*. Forte etiam poterit thurificari Sacramentum unica vice, postquam fuit in throno collocatum.

21. Quatenus vero post Missam fiat expositio non pro Oratione quadraginta horarum, sed ob aliam causam, quin canendae sint litaniae cum precibus aut hymnis, tunc Sacramentum thurificandum erit more consueto a Celebrante jam sub umbella positum. Imo hoc in casu nec opus esse videtur, ut Sacerdos exuat casulam et induat pluviale, cum satis sit, ut, deposito manipulo, Sacramentum thurificet.

§. XX.

»La Processione sarà composta di tutto il Clero della Chiesa, ed il Crocifero in questa funzione non sarà parato con abito subdiaconale, ma vestito con cotta. Vi intervorranno onninamente otto Sacerdoti vestiti con cotte e con le torcie accese in mano, li quali precederanno dalli lati avanti il baldacchino: e dopo di essi seguiranno due Acoliti con turiboli, quali per la strada incenseranno con-

tinuamente il Santissimo, e durante la Processione, si suoneranno le campane solennemente.»

1. Tam in hoc quam in sequentibus §§. agitur de Processione et ordine in ea incedendi. Clerus primum et nobiliorem locum occupare debet. *Praeibit Subdiaconus vel saltem Clericus mundo superpelliceo indutus, qui deferat Crucem hastatam.* *Instructio* utitur vocabulo *Crocifero*, quamobrem non exigit Clericum Sacro Subdiaconatus Ordine insignitum, eoque magis, quia expresse monet: „il Crocifero in questa funzione non sarà parato con abito subdiaconale“, Crucifer autem inter duos Acolythos candelabra cum cereis accensis deferentes praere quidem debet, sed immediate ante Clerum, neququam vero ante laicorum Sodalitatem, si qua intersit, aut saeculares homines, qui cum intortitiis vel a proceribus missi vel devotionis ergo sponte accedunt. Idem dicendum si Ordines Regulares sacram functionem comitentur, ut accidit in Basilica Lateranensi; nam hi sub respectivis vexillis incedere debent ante Crucem Cleri regularis.

2. *Omnis Ecclesiae Clerus ad interestentiam tenetur*; nam clara est lex: „la Processione sarà composta di tutto il Clero della Chiesa.“ Ubi vero Clerus deficit, octo saltem Sacerdotes *Instructio* exposcit, qui superpelliceis induti (sine tamen stola) cum intortitiis proxime incedant ante Sacramentum. Et cum absoluta et praeceptiva sit dictio *onninamente*, non desint oportet octo illi, qui intortitia deferant prope Sacramentum, etiamsi majori sint numero Clerici, qui supplicationem componunt et minoris moduli candelas deferant.

3. Notat ad hunc locum *Cavalerius num. 1: Et sunt* (octo illi Sacerdotes) „qui in Missa inservierunt, ad cuius usque finem permanent tenentes In-

torticia, cum Sacramentum etiam post Sacerdotis Communionem in Altari permaneat.“ Unde autem ipse accepit hujusmodi doctrinam? Dices: *e Caeremoniali Episcoporum part. 2. cap. 33. num. 7*, ubi dicitur relate ad Processionem in festo Corporis Christi: „a lateribus hinc inde ibunt octo Capellani cum cottis, qui in Missa inservierunt, quatuor pro qualibet parte, portantes eadem funalia accensa, quae pro Missa servierunt. Haec tamen *Rubrica* trahi nequit ad casum omnino diversum, ut noster est, et violentia fieret *Instructioni*, si hujusmodi sensus ei tribueretur.

4. Quod si adnotatio illa *Cavalerii* vim aliquam haberet, dicendum etiam esset, octo Sacerdotes ad initium Canonis post Praefationem accedere debere ad Altare cum intortitiis, quod nec *Instructio* nec ulla *Ritualia* praescribunt. „In Missa Pontificali solemnissima, quatuor, sex aut ad summum octo Ministro cottis induti afferant totidem funalia cerae albae accensa.“ Ita *Caeremoniale Episcoporum lib. 2. cap. 8. num. 69*. In aliis Missis solemnibus sed non Pontificalibus *Rubrica Missalis part. 2. tit. 8. num. 8*. duo ad minus praescribit: „In Missa solemnium ad finem Praefationis accendantur duo saltem intortitia ab Acolythis.“ In hisce *Rubicis duo* adverte. *Primum*, quod per verba illa *Caeremonialis ad summum octo*, datur intelligi, quod ex indulgentia potius hujusmodi intortitorum numerus permittitur, cum ex regula quatuor vel sex tantum esse debeant; et verba *Rubricae Missalis duo saltem* juxta obvium sensum ita accipienda sunt, *ut in Missis solemnibus non Pontificalibus optandum sit, quod alia duo superaddantur. Et hic est communis principium Ecclesiarum usus.* *Secundum* vero, quod *hoc munus proprium sit Ministrorum* et Acolythorum,

neququam Sacerdotum, qui possunt equidem ad hujusmodi officia adhiberi, et decens est si fiat, sed nulla lege tenentur.

5. Neque objicias, in citata *Caeremonialis Rubrica* Capellanos appellari: nam ibi agitur de functione peragenda ab Episcopo in propria Dioecesi, et dignum est, ut proprii *Capellani* eidem inserviant. Accedit, quod *Capellani* nomen non ita convenit Sacerdotibus, ut nequeat aliis Ecclesiasticis personis aptari pro diversitate munerum, quae ipsis data sunt, ut videre est apud *Du-Cangium in Glossario Verb. Capellanus*, unde nomen est potius officii quam dignitatis. Ex his colligi facile potest perperam et arbitrarie *Cavalerium* praefatam adnotationem addidisse. Satis igitur erit, si ad Canonem quatuor Intortitia a Clericis deferantur, et quatenus Missa sit Pontificalis, sex vel ad summum octo, qui non discedant ab Altari post elevationem, ut in aliis Missis solemnibus fieri solet, *sed ob reverentiam Sacramenti ibi permaneant etiam post Communionem.*

6. Standum igitur est *Instructioni*, quae verbis illis: „v'intervorranno onninamente otto Sacerdoti vestiti di cotta, e colle torcie accese in mano,“ loquitur stricte de comitatu Processionis, neququam vero de intortitiis deferendis ad Canonem et per eosdem Ministros adhibendis in Processione. Dum vero *Instructio* octo designat, cum utatur dictione *onninamente*, quae significat: *saltem: ad minus*, satis demonstrat, consulere voluisse decori sacrae actionis quoad Ecclesias minores et pauperiores, quae Clero non abundant et adscitios Sacerdotes et Clericos tenentur adhibere. Caeterum, quo major est numerus, magis etiam prospicitur venerationi tanto debitae Sacramento. Porro haec regula in Urbis Ecclesiis tamquam lex